

РЕГІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ТА МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

УДК 353:336:005.332.4

В. В. Сокіл,

*кандидат наук з державного управління, докторант кафедри
регіонального управління, місцевого самоврядування
та управління містом, Національна академія державного
управління при Президентіві України*

ПІДХОДИ ТА МЕТОДИ ЩОДО ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ

Стаття присвячена обґрунтуванню теоретичних і методологічних засад оцінювання фінансової конкурентоспроможності регіону. Узагальнено підходи, методи та основні індикатори, які можуть використовуватися для оцінювання фінансової конкурентоспроможності регіонів.

Проаналізовано методи оцінювання фінансового розвитку територій, що використовуються Світовим банком, Міжнародним валютним фондом, Всесвітнім економічним форумом, а також пропонуються в авторських наукових розробках.

Аргументовано доцільність використання для оцінювання рівня розвитку та конкурентоспроможності регіональної фінансової системи окремих індикаторів, які належать до індексу глобальної конкурентоспроможності, індексу інвестиційної привабливості. Запропоновано авторський комплекс основних індикаторів для оцінювання фінансової конкурентоспроможності регіону.

Ключові слова: фінансова конкурентоспроможність регіону, регіональна фінансова система, підходи, методи, індикатори фінансової конкурентоспроможності регіону.

V. V. Sokil,

Candidate of Sciences in Public Administration, Doctoral Student of Regional Government, Local Government, and Urban Management Department, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

APPROACHES AND METHODS APPLIED TO EVALUATION OF REGIONAL FINANCIAL COMPETITIVENESS

The paper is devoted to substantiation of theoretical and methodological framework of evaluating financial competitiveness of a region. The approaches,

© Сокіл В. В., 2017

methods, and main indices that can be used for evaluation of regional financial competitiveness are summarized.

The methods of evaluating financial development of territories, applied by the World Bank, International Monetary Fund, World Economic Forum are analyzed and proposed in the form of the author's scientific research results.

The expediency of using the relevant indicators that belong to Global Competitiveness Index and Investment Attractiveness Index for evaluation of the level of a regional financial system development and competitiveness has been given reasons for.

Key words: regional financial competitiveness, regional financial system, approaches, methods, indicators of regional financial competitiveness.

В. В. Сокол,

кандидат наук государственного управления, докторант кафедры регионального управления, местного самоуправления и управления городом, Национальная академия государственного управления при Президенте Украины

ПОДХОДЫ И МЕТОДЫ ОЦЕНКИ ФИНАНСОВОЙ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ РЕГИОНА

Статья посвящена обоснованию теоретических и методологических основ оценки финансовой конкурентоспособности региона. Обобщены подходы, методы и основные индикаторы, которые могут использоваться для оценки финансовой конкурентоспособности регионов.

Проанализированы методы оценки финансового развития территорий, используемых Всемирным банком, Международным валютным фондом, Всемирным экономическим форумом, а также предлагаемые в авторских научных разработках.

Аргументирована целесообразность использования для оценки уровня развития и конкурентоспособности региональной финансовой системы отдельных индикаторов, которые входят в индекс глобальной конкурентоспособности, индекс инвестиционной привлекательности. Предложен авторский комплекс основных индикаторов для оценки финансовой конкурентоспособности региона.

Ключевые слова: финансовая конкурентоспособность региона, региональная финансовая система, подходы, методы, индикаторы финансовой конкурентоспособности региона.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.
Фінансова конкурентоспроможність регіонів (далі – ФКР) забез-

печується системним підходом до використання наявних, залучення та утримання фінансових ресурсів у регіоні, які є ключовим чинником для розвитку всіх сфер і є предметом усе більш активної конкуренції в сучасному глобалізованому світі. Політика щодо забезпечення цієї конкурентоспроможності потребує відповідного методологічного підґрунтя. На сьогодні немає ні системних теоретико-методологічних напрацювань щодо проблеми ФКР, ні апробованих методик оцінювання ФКР, а отже, проблема фінансового забезпечення розвитку регіонів не може бути розв'язана.

Відповідно до Стратегії сталого розвитку “Україна – 2020” [14] у нашій державі передбачається відхід від централізованої моделі управління, а значить усе більше питань має вирішуватися на регіональному і місцевому рівнях, що суттєво зумовлено між-рівневим перерозподілом публічних фінансових ресурсів, збільшенням їх обсягу на місцевому рівні. Зазначене узгоджується з Комплексною програмою розвитку фінансового сектору України до 2020 року [8], якою передбачено створення фінансової системи, що здатна забезпечувати сталий економічний розвиток за рахунок ефективного перерозподілу фінансових ресурсів в економіці на основі розбудови максимального ефективного ринкового середовища згідно зі стандартами ЄС.

Отже, враховуючи наявні в державі процеси децентралізації і водночас глобалізації, особливо гостро постає питання не лише фінансової спроможності регіонів, а й фінансової конкурентоспроможності, що пов'язано з конкуренцією регіонів за фінансові ресурси.

Ефективна політика у сфері ФКР потребує наукового обґрунтування теоретичних і методологічних засад, насамперед щодо оцінювання ФКР.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сутність конкурентоспроможності регіону та її оцінювання досліджуються в наукових працях П.Беленького [1], Н.Булах [3], І.Дегтярьової [5], Н.Ларіної та А.Макаєва [10], С.Пелиха [12], В.Підвисоцького [13], Т.Ускової [17], Л.Чайнікової [18] та інших учених. Незважаючи на широке коло наукових напрацювань щодо конкурентоспроможності регіонів та її оцінювання, ще чітко не визначено підходів до оцінювання ФКР.

Зауважимо, що певні напрацювання в цьому напрямі здійснено за кордоном, зокрема такими авторами, як П.Бойчук [2], К.Сенчагов [16], Д.Джинлинг [19]. В Україні такі дослідження ще не здійснювалися, хоча в умовах глобалізації проблеми ФКР актуалізуються через зростання конкуренції між державами та регіонами за фінансові ресурси.

Російським ученим П.Бойчуком досліджувалася проблема забезпечення фінансової конкурентоспроможності підприємницького регіону в умовах мережевої взаємодії та в контексті формування фінансового потенціалу території через вивчення фінансово-кредитних ресурсів регіону, що утворюють грошовий потенціал, та виявлено особливості його оцінки. Автором пропонується використовувати як базове поняття “грошовий потенціал регіону”. Грошовий потенціал регіону можна обрахувати кількісно, а його показники можуть органічно доповнити інші фінансові показники, які використовуються у процесі визначення й кредитоспроможності регіону. Дослідником запропоновано аналізувати грошовий потенціал регіону в динаміці, що дасть можливість виявити тенденції ділової активності підприємств та організацій конкретної території. Цей підхід дає змогу розглядати регіон як повноправного позичальника, аналогічно з іншими суб’єктами ринку. Так, на думку П.Бойчука, ступінь розвиненості грошового потенціалу регіону є одним з елементів, що характеризує конкурентоспроможність регіону й охоплює не тільки показники публічних бюджетів, а й банків, страхових організацій, підприємств, їх підрозділів, філій і т.ін. Низький оборот коштів як процес перетворення грошового потенціалу в інші активи, що включаються в цей потенціал, буде свідченням деградації комерційних та інших структур і деструкції публічних бюджетів.

Російським ученим К.Сенчаговим ФКР пропонується розглядати як критерій оцінювання якості управління регіональними фінансами. Запропоновано комплекс показників ФКР, включаючи перспективну конкурентоспроможність (конкурентний фінансовий потенціал) і поточну (фінансова стійкість і платоспроможність, прибутковість і рентабельність, ділова активність). На його думку, фінансова конкурентоспроможність муніципальних утворень означає їх здатність фінансувати як поточні витрати, так

і довгострокові вкладення в обсязі, достатньому для досягнення встановлених на відповідній території стандартів якості життя (рівень доходів, охорона здоров'я, екологія, освіта тощо) і передбачених у плані місцевого розвитку показників розвитку. До відповідних індикаторів зараховують загальний обсяг муніципального валового продукту (частина валового регіонального продукту, що вироблена на цій території), кількість робочих місць, створення нових і модернізація існуючих підприємств, об'єктів соціальної та економічної інфраструктури (енергетика, дороги, зв'язок і т.д.), продуктивність праці та рентабельність виробництва.

Китайським ученим Д.Джинлінгом [19] обґрунтовано, що про фінансову конкурентоспроможність міста (далі – ФКМ) можуть свідчити поліпшення ефективності діяльності міської фінансової системи, зокрема в галузях банківських послуг, страхування та цінних паперів. Основними факторами, що впливають на ФКМ, є міська економіка, конкурентоспроможність підприємств, соціальна, кредитна дисципліна й культура, система соціального забезпечення, розвиток посередницьких фінансових послуг, кредитування місцевого самоврядування і ступінь незалежності фінансового сектору. В дослідженні китайського науковця також застосовано фактори, які належать до індексу глобальної конкурентоспроможності. Проведено групування міст за інтегральним показником, методом узагальнення ваги базових факторів визначено фінансову конкурентоспроможність 13 міст у провінції Цзянсу (Китай).

Спроба оцінки діяльності фінансового сектору України на рівні регіонів здійснена Д.Гетьманом [4], а саме шляхом використання підходів Міжнародного валютного фонду та Світового банку щодо оцінки фінансового розвитку країн світу. Важливими характеристиками фінансового розвитку країн світу визначено глибину, доступність та ефективність фінансового ринку. Фінансовий розвиток визначено як “поєднання глибини (розмір і ліквідність ринків), доступу (спроможність індивідів і компаній мати доступ до фінансових послуг) та ефективності (спроможність установ надавати фінансові послуги за низькими цінами та стійкими надходженнями, а також рівнем активності ринків капіталу)”. На думку автора, з цілого переліку індикаторів вказаних вище міжнародних

організацій доступними і доцільними для застосування в Україні в регіональному розрізі є лише такі: кредити приватного сектору у відсотках до ВВП, кількість банківських відділень, маржа процентних ставок по кредитах і депозитах, прямі іноземні інвестиції, валовий регіональний продукт. Підсумовуючи аналіз можливого застосування в Україні індикаторів Світового банку та методики розрахунку індексу фінансового розвитку МВФ, Д.Гетьман робить висновок про відсутність достатньої статистичної бази на регіональному рівні для належного оцінювання ФКР та констатує, що для оцінювання фінансового стану регіонів на сьогодні потрібно використовувати як головний доступний показник прямі іноземні інвестиції.

Погоджуючись із Д.Гетьманом щодо обмеженої кількості доступних показників для оцінювання ФКР, варто зауважити, що цей показник свідчить про міжнародну конкурентоспроможність регіонів, а не інтегральну, яка охоплює й внутрішньодержавні процеси. Так, урахування складності такого явища, як ФКР, має бути застосований комплекс індикаторів.

Отже, аналіз існуючих наукових праць у галузях знань публічного управління та економіки щодо оцінки ФКР дає підстави стверджувати, що проблема оцінювання ФКР ще малодосліджена.

Формулювання цілей (мети) статті. Метою статті є узагальнення підходів, методів та індикаторів щодо оцінювання конкурентоспроможності регіонів та на цій основі розробка комплексу індикаторів для оцінювання ФКР.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Регіон являє собою систему штучних, природних і змішаних систем, функціонування якої у контексті створення більш сприятливого середовища для життєдіяльності та функціонування, ніж у інших регіонів, забезпечує приплив і вплив різноманітних ресурсів [5]. Саме це поняття регіону, автором якого є І.Дегтярьова, буде покладено в основу нашого дослідження. Відповідно до нього однією з підсистем регіону як конкуруючої системи є регіональна фінансова система, що охоплює всіх суб'єктів фінансових відносин у регіоні – органи державної влади, органи місцевого самоврядування, громадські об'єднання, міжнародні інституції, установи й організації фінансового ринку, населення, а також взаємозв'язки

між ними. Так, регіональна фінансова система конкурує з іншими такими системами з метою здобуття фінансових переваг і фінансових можливостей.

Розвинений фінансовий сектор дає можливість розміщувати ресурси, заощаджені в країні або інвестовані іншими країнами, в ті галузі, де ці ресурси будуть найбільш продуктивними, спрямовує ресурси на значущі для регіону інвестиційні проекти, надає капітал для фінансування інвестицій приватного сектору через кредити надійних банків, добре розвинений фондовий ринок, венчурний капітал та впливає на рівень ФКР.

Отже, для забезпечення ФКР у фокусі регіонального управління має перебувати безпосередньо регіональна фінансова система, її стан та конкурентні позиції в зовнішньому середовищі, що зумовлює потребу в розробці надійних методик щодо оцінювання. На нашу думку, для цього можна застосувати підходи за аналогією з оцінюванням інтегральної конкурентоспроможності регіонів, але з урахуванням специфічних чинників регіональної фінансової системи. Виходячи з цього є необхідність аналізу підходів до оцінювання розвитку регіонів та конкурентоспроможності регіонів у цілому.

Виходимо з того, що оцінювання розвитку регіонів – це встановлення на основі порівняння та визначеної системи принципів, методів і критеріїв:

- 1) змін стану сфер і галузей регіонів за результатами діяльності суб'єктів регіонального розвитку;
- 2) стану регіонів відносно інших територій;
- 3) відповідності складових і факторів регіонального розвитку з певними стандартами, моделями регіонального розвитку тощо [5].

Сьогодні налічується значна кількість підходів до оцінювання розвитку регіонів. Найбільш поширені в практиці такі підходи:

- диференційований: з'ясування рівня розвитку окремих регіонів, галузей, секторів, об'єктів і чинників щодо регіонів;
- кваліметричний (від лат. *qualitas* – характер, явище та грец. *μέτρον* – вимірювати): оцінювання якісних складових регіонального розвитку за допомогою кількісних показників;
- комплексний: охоплення всіх істотних складових і чинників розвитку регіонів;

- індексний: обчислення узагальнюючого показника – індексу розвитку регіону, на підставі якого формуються рейтинги регіонів;
- інтегральний: урахування сумісності та взаємодоповнюваності окремих показників регіонів в отриманні загального кінцевого результату, а також розрахунок коефіцієнтів за показниками питомиї ваги і значущості окремих показників у загальному результаті;
- динамічний: упорядкування показників регіонального розвитку за темпами зростання;
- параметричний: установлення і кількісне вираження властивостей, функціональних залежностей між параметрами елементів системи регіонального управління й регіонального розвитку;
- порівняльний: зіставлення показників стану регіонів за окремими сферами, а також показників розвитку регіонів у часі;
- рейтинговий: визначення місця регіону за рівнем розвитку серед інших регіонів [5].

Оцінювання конкурентоспроможності регіону, у тому числі й ФКР, може здійснюватися на міжнародному, державному та регіональному рівнях.

На державному і міжнародному рівнях проводиться рейтингова оцінка, яка забезпечує зіставлення визначених показників розвитку регіонів на певний момент часу. Рейтинги конкурентоспроможності регіонів, які складаються на цих рівнях, можуть включати десятки, а то й сотні показників, розподілених за групами факторів.

Значний внесок у дослідження конкурентоспроможності держав та регіонів зробили такі міжнародні організації, як Всесвітній економічний форум (далі – ВЕФ), Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Міжнародний інститут розвитку менеджменту. Із 70-х рр. ХХ ст. вони складають рейтинги конкурентоспроможності держав, у яких оцінюють усі найсуттєвіші складові соціально-економічної системи: макроекономічну ситуацію, підприємницьке середовище, якість освіти та охорони здоров'я, стан інфраструктури, розвиток фінансового ринку тощо. Рейтинги встановлюються на основі статистичної інформації та даних опитувань експертів, а методологія визначення конкурентоспроможності з кожним роком удосконалюється.

За методологією ВЕФ розраховується Індекс глобальної конкурентоспроможності, у якому результати опитування складають дві третини показників. Таке саме співвідношення кількісних і якісних показників використовувалось під час розрахунку Індексу конкурентоспроможності регіонів України, що досліджувалася з 2008 до 2013 р. Фондом “Ефективне управління” за підтримки та методологією ВЕФ. У Звіті про конкурентоспроможність регіонів України за 2013 р. [7] рейтинг регіонів визначався на основі статистичної інформації та даних опитувань експертів за 12 складовими: 1) державні і суспільні установи; 2) інфраструктура; 3) макроекономічна стабільність; 4) охорона здоров’я і початкова освіта; 5) вища освіта і професійна підготовка; 6) ефективність ринку товарів і послуг; 7) ринок праці; 8) розвиненість фінансового ринку; 9) оснащеність новими технологіями; 10) розмір ринку; 11) рівень розвитку бізнесу; 12) інноваційний потенціал.

Складова 8 цього рейтингу – “Рівень розвитку фінансового ринку” поділена на дві частини та складається з таких індикаторів:

1. *Ефективність:*

- наявність фінансових послуг;
- доступність фінансових послуг;
- отримання фінансування на внутрішньому фондовому ринку;
- легкість отримання позичок;
- доступність венчурного капіталу.

2. *Надійність та впевненість:*

- надійність банків;
- регулювання фондового ринку;
- індекс надійності юридичних прав.

На нашу думку, зазначені показники можуть бути враховані в методиці оцінювання рівня ФКР.

Починаючи з 2013 р. Київським міжнародним інститутом соціології у партнерстві з Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій щорічно складається рейтинг інвестиційної привабливості регіонів України [15], у якому оцінюються здатність регіонів генерувати та залучати інвестиції, які сприяють економічному зростанню та формуються під впливом сукупності соціально-економічних факторів. Інвестиційна привабливість ре-

гіону (області) визначається сукупністю факторів, які поділяють на дві великі групи за критерієм незмінності або змінності в часі. Жорсткі фактори, дію яких неможливо (або дуже складно) змінити в короткостроковій перспективі, та м'які фактори, які можуть бути змінені протягом відносно короткого періоду часу та можуть створювати бар'єр й можливості для реалізації інвестиційних проєктів. Група жорстких факторів описується легковимірваними статистичними індикаторами. Важливість і ступінь впливу цих факторів на прийняття інвестиційних рішень є різними для різних інвесторів залежно від напрямів їх діяльності. До цієї групи факторів належать: 1) географічне розташування; 2) природні ресурси; 3) робоча сила; 4) R&D потенціал; 5) розмір ринку: споживчий сегмент; 6) розмір ринку: бізнес-сегмент; 7) інфраструктура.

Шоста складова цього рейтингу – “розмір ринку: бізнес-сегмент” – складається з таких показників: створення економічних кластерів, індустріальних парків на рівні однієї області, наявність розвинутої фінансової мережі, що забезпечує доступ до фінансових ресурсів та зменшує їх вартість.

До групи м'яких факторів віднесено такі підгрупи: 1) діловий клімат (ефективність діяльності державних органів, адміністративні процедури, дотримання прав власності, корупція, місцеві податки та інші платежі); 2) відкритість влади; 3) діловий оптимізм; 4) успішний досвід реалізації інвестиційних проєктів [15].

Безумовно, для визначення ФКР важливою є якість інвестиційного процесу, і тому окремі показники стану ФКР та інвестиційної привабливості можуть збігатися. Наприклад, індикатор “розмір ринку”, що використовується для розрахунку індексу інвестиційної привабливості регіонів України із статистичними показниками: кількість підприємств в області, обсяги інвестицій (в тому числі іноземних), кількість банків в області, ступінь галузевої концентрації, величина валового регіонального продукту тощо. Тобто фактори інвестиційної привабливості можуть використовуватись і для визначення індикаторів оцінювання ФКР.

Водночас поряд з очевидними перевагами рейтингового підходу небезпека складання рейтингів криється, по-перше, у виділенні “сильних” і “слабких” регіонів, що визначається за чітко окресленими соціальними та економічними показниками, по-

друге, в ігноруванні вихідних ситуацій для досягнення сучасного стану та стратегічного розвитку і, по-третє, у відмінностях культур та інших нематеріальних чинників, які є основою розвитку, але які іноді неможливо оцінити, хоча вони впливають на конкурентоспроможність регіону і мають бути враховані у процесі розробки відповідної політики.

Існує також значна кількість індивідуальних авторських розробок щодо оцінювання конкурентоспроможності регіонів, які можуть бути використані для розробки підходів і методик стосовно оцінювання рівня ФКР.

Так, користуючись напрацюваннями П.Беленького, який визначає, що аналіз та оцінку конкурентоспроможності регіонів необхідно найтісніше пов'язувати з конкретним конкурентним середовищем, і особливо в контексті його інтеграції із зовнішнім середовищем [1], можна запропонувати проводити оцінку ФКР шляхом аналізу стану та конкурентних позицій у зовнішньому середовищі саме регіональної фінансової системи.

У наукових працях С.Пелиха, М.Городко та І.Сидорова визначається, що конкурентоспроможність регіону може оцінюватися шляхом виявлення та аналізу самоорганізованих структур [12], а це може бути справедливим також і для аналізу самоорганізованих структур у фінансовій сфері регіону, наприклад діяльності саморегульованих організацій і професійних об'єднань на фінансовому ринку, що в умовах становлення в Україні публічного управління може сприяти підвищенню ефективності регулювання фінансового ринку та поліпшення ФКР.

Л.Чайніковою розроблена методика оцінювання конкурентоспроможності регіонів, що передбачає використання лише статистичних даних [18]. Проте, на нашу думку, цей підхід звужує розуміння ФКР і не враховує всю множину її чинників і характеристик.

Т.Усковою пропонується оцінювати поточну і стратегічну конкурентоспроможність за розвитком інфраструктури і комунікаційних систем, інновацій, зовнішніми відносинами [17], що також може бути використано для оцінювання ФКР.

Користуючись напрацюваннями Н.Булах [3], Н.Ларіної та А.Макаєва [10], В.Підвисоцького [13] щодо комплексного підходу до оцінювання конкурентоспроможності регіонів, погоджуємо-

ся, що доцільним є застосування для оцінювання ФКР комплексу методів.

Наприклад, на думку В.Підвисоцького [13], прогресивним методом для оцінювання конкурентоспроможності регіонів може бути кластерний аналіз, що дає змогу на основі певної множини показників, які характеризують об'єкти економічного розвитку регіонів, згрупувати їх у кластери (від англ. – гроно, кущ, концентрація, скупчення) так, щоб об'єкти, що належать до однієї групи, були більш однорідними порівняно з об'єктами інших груп, що може бути доцільним також у фінансовій сфері, коли у фокусі уваги перебуватимуть фінансові інституції.

Досить ефективним для оцінювання конкурентного стану регіону, на думку І.Дегтярьової, може бути відомий факторний аналіз, який передбачає виявлення відповідних причинно-наслідкових зв'язків, у даному випадку щодо регіональної фінансової системи.

Одночасно для оцінювання ФКР можуть застосовуватись й інші відомі методи оцінки регіонального розвитку та конкурентоспроможності, що забезпечить системне бачення проблеми. Наприклад, SWOT-аналіз – аналіз сильних і слабких сторін, можливостей і загроз розвитку. Автори практичного посібника “Конкурентоспроможність територій” у процесі здійснення SWOT-аналізу рекомендують застосовувати фактори, які належать до індексу глобальної конкурентоспроможності (далі – ІГК). До обов'язкових факторів вони пропонують включати ті елементи ІГК, які є обов'язковою умовою забезпечення конкурентоспроможності території, а до додатних – ті, які можуть забезпечити довгострокові конкурентні переваги території. Причому, на їхню думку, якщо територія має недостатній рівень складових, віднесених до обов'язкових факторів, то навіть попри наявність сильних конкурентних переваг існує значна загроза її сталому збалансованому розвитку [9]. Відповідно, це є справедливим і щодо ФКР.

Користуючись методологією бенчмаркінгу, для оцінювання ФКР можна запропонувати фінансовий бенчмаркінг – системне порівняння стану розвитку фінансової сфери з відповідними сферами інших регіонів. Бенчмаркінг є ефективним методом оцінки того, наскільки фінансова система регіону адаптується до мінли-

вих зовнішніх умов та використовує його можливості. Основними складовими фінансового бенчмаркінгу можуть бути такі: 1) визначення регіонів-конкурентів або регіонів-лідерів (зразків) у економічному розвитку; 2) визначення показників (індикаторів) ФКР; 3) порівняльний аналіз та оцінювання ФКР; 4) розробка рішень (політики) щодо розвитку фінансової сфери регіону. Для визначення показників, за якими буде проводитися порівняння, потрібне буде детальне емпіричне дослідження найбільш значимих індикаторів, які будуть об'єктивно оцінювати фінансову сферу досліджуваних регіонів, тобто необхідно, щоб ці показники забезпечили об'єктивність порівняння.

Для розробки методики оцінювання фінансової конкурентоспроможності регіону також перспективним можна вважати процесний підхід, який відомий вже досить давно, проте набув широкого застосування на сучасному етапі, що пов'язано з динамізацією всіх процесів та конкуренцією. Згідно із стандартом ISO 9001:2000 під процесним підходом розуміють застосування в межах організації або системи процесів разом з їх визначенням та взаємодіями, а також управління ними. Перевагою процесного підходу є забезпечуваний ним неперервний контроль над зв'язками окремих процесів у межах системи процесів, а також над їхніми сполученнями та взаємодією [6]. Щодо регіонального управління загалом він передбачає розгляд процесів функціонування суб'єктів регіонального управління та регіону як системи в контексті реалізації цілей регіональної політики та регіональної фінансової системи як підсистеми для оцінювання ФКР.

Підхід щодо оцінювання фінансової конкурентоспроможності окремої галузі регіону запропоновано в дисертаційній роботі Н.Педченко "Моніторинг фінансової конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості на регіональному рівні (на прикладі м'ясної промисловості)". Автором узагальнено методи інструментарію для оцінювання й моніторингу фінансової конкурентоспроможності, серед яких методи ієрархій, різниць, сум, добутоків, матричний метод, метод конкурентних переваг, експертної оцінки, SWOT-аналіз, бенчмаркінг [11]. Для класифікації підприємств харчової промисловості автором були відібрані показники оцінювання рівня фінансової конкурентоспроможності –

ефективність управління фінансовими ресурсами, ефективність інвестиційної діяльності, управління оборотним капіталом, власним капіталом, виробничими ресурсами та впровадження інноваційних технологій [11]. За висновками Н.Педченко, підприємства, які мають високий рівень фінансової конкурентоспроможності порівняно з іншими підприємствами, мають конкурентні переваги, серед яких раціональна структура майна та капіталу, висока рентабельність і ділова активність, постійне нарощування обсягів виробництва.

Користуючись напрацюваннями Н.Педченко та застосовуючи метод аналогії, можна пропонувати для оцінювання ФКР такі індикатори ефективності управління регіональною фінансовою системою та її розвитку, як діловий клімат у регіоні (рівень задоволеності та якість регулювання), діяльність регіональних органів влади (наявність політики щодо ФКР), обсяг приватних, громадських, державних та муніципальних фінансових ресурсів, кількість інноваційних та інвестиційних проєктів, обсяг валового продукту території.

Отже, існує ціла низка підходів і методів, за якими може оцінюватися ФКР. Проте тут слід погодитись із І.Дегтярьовою, що оцінювання конкурентоспроможності регіону на рівні регіону має здійснюватися з використанням різних підходів і методів [5], адже кожна мета потребує своїх підходів і методів. Водночас можна запропонувати універсальні методи та індикатори для оцінювання ФКР.

На підставі аналізу методів щодо оцінювання фінансового розвитку території, що використовуються Світовим банком, Міжнародним валютним фондом, Всесвітнім економічним форумом, авторських розробок щодо оцінювання конкурентоспроможності регіонів, методів оцінювання фінансової конкурентоспроможності окремої галузі регіону, пропонуємо здійснювати оцінювання ФКР за двома головними складовими, використовуючи такі індикатори та показники:

1. Розвиток регіональної фінансової системи:

– розвиненість фінансової інфраструктури регіону (кількість банківських та небанківських фінансових установ, інвестиційних фондів, установ фондового ринку та співвідношення муніципальних і мережевих фінансових установ; активи цих установ);

- доступність фінансових послуг, венчурного капіталу для громадян і компаній (обсяг наданих кредитів);
- обсяг залучених бюджетних ресурсів (інвестиційні субвенції, кошти державного фонду регіонального розвитку тощо);
- обсяг залучених внутрішніх і зовнішніх інвестиційних ресурсів;
- обсяг залучених грантових ресурсів;
- обсяг фінансових заощаджень населення;
- обсяг інвестування суб'єктами регіону в інші регіони (країни).

2. Ефективність управління регіональною фінансовою системою:

- діяльність органів регіонального управління із залучення інвестиційних ресурсів та спрямування фінансових потоків до регіону, у тому числі в рамках інвестиційних програм;
- діяльність органів регіонального управління з використання грантових механізмів;
- обсяги інвестування фінансів державного, регіонального та місцевого бюджетів у сфері й галузі регіону, у тому числі в інноваційні проекти;
- забезпечення публічного доступу до інформації щодо фінансового стану регіону та його фінансової політики;
- багаторівневе фінансування проектів регіонального розвитку;
- партнерська взаємодія між суб'єктами фінансового ринку в межах регіону (діяльність асоціацій, саморегулювальних організацій і професійних об'єднань фінансової сфери);
- створені регіональні фінансові структури та фінансові механізми щодо вирішення регіональних завдань.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Фінансова конкурентоспроможність є ключовою характеристикою стану регіону в сучасному глобалізованому світі. Оскільки вона забезпечується впливом зовнішніх і внутрішніх факторів різних рівнів і масштабів, це суттєво ускладнює її дослідження та оцінювання.

Враховуючи опрацьовані в цій статті підходи до оцінки регіонального розвитку та конкурентоспроможності, яких є досить багато, вважаємо, що оцінювання ФКР має здійснюватися з вико-

ристанням різних підходів і методів, а саме для оцінювання кожного окремого елементу регіональної фінансової системи, може використовуватись окремий підхід та метод.

Для розробки методики оцінювання ФКР можливе застосування диференційованого, кваліметричного, комплексного, процесного, індексного, інтегрального, динамічного, параметричного, порівняльного, рейтингового підходів.

Оцінювання ФКР може здійснюватись відомими методами оцінки регіонального розвитку та конкурентоспроможності, а саме за допомогою факторного, кластерного аналізу, SWOT-аналізу, бенчмаркінгу, аналізу стану та конкурентних позицій у зовнішньому середовищі регіональної фінансової системи.

Для оцінювання ФКР пропонується комплекс індикаторів за двома головними групами – розвитку регіональної фінансової системи та ефективністю управління регіональною фінансовою системою. Цей підхід може бути застосований як на рівні регіону, так і на національному рівні. Водночас у будь-якому випадку він потребує аналізу стану ФКР двох і більше регіонів, адже конкурентоспроможність є порівняльною характеристикою.

Перспективи подальших досліджень стосуються розробки механізмів щодо поліпшення фінансової конкурентоспроможності регіонів.

Список використаних джерел

1. Беленький П. Ю. Конкурентність на транскордонних ринках / П. Ю. Беленький, Н. А. Мікула, Є. Е. Матвеев. – Львів : Ін-т регіон. дослідж. НАН України, 2005. – 214 с.

2. Бойчук П. Г. Обеспечение финансовой конкурентоспособности предпринимательского региона в условиях сетевого взаимодействия [Электронный ресурс] : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05 “Экономика и управление народным хозяйством” / Бойчук Петр Григорьевич. – Хабаров. акад. экономики и права. – Хабаровск, 2008. – 19 с. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/obespechenie-finansovoi-konkurentosposobnosti-predprinimatelskogo-regiona-v-usloviyakh-setev>

3. Булах Н. А. Порівняльний аналіз методів оцінки конкурентоспроможності регіону / Н. А. Булах // Коммунальное хозяй-

ство городов : науч.-техн. сб. – Харьков : ХНАМГ, 2006. – № 70. – С. 263–268.

4. Гетьман Д. О. Аналіз індикаторів оцінки фінансової конкурентоспроможності регіонів України / Д. О. Гетьман // Економіка і організація управління. – 2016. – № 1 (21). – С. 68–81.

5. Дегтярьова І. О. Конкурентоспроможність регіону: стратегічні пріоритети та механізми державного управління : монографія / І. О. Дегтярьова. – Київ : НАДУ, 2012. – 368 с.

6. Державний стандарт України: Системи управління якістю. Вимоги (ISO 9001:2000, SDT). – Київ : Держстандарт України, 2001. – 25 с.

7. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2013 [Електронний ресурс] / Фонд “Ефективне управління”, Україна. – Режим доступу : http://www.feg.org.ua/uploadfiles/ckfinder/files/in_world/2013/ukraine_inthe_world_2013_ukr_web.pdf

8. Комплексна Програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року [Електронний ресурс] : Постанова Нац. банку України від 18 черв. 2015 р. № 391. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15>

9. Конкурентоспроможність територій : практ. посіб. / А. Ткачук, В. Толкованов, С. Маяковський [та ін.]. – Київ : Лег. статус, 2011. – 252 с.

10. Ларина Н. И. Кластеризация как путь повышения международной конкурентоспособности страны и регионов [Электронный ресурс] / Н. И. Ларина, А. И. Макаев // ЭКО. – 2006. – № 10. – С. 2–26. – Режим доступа : http://ecotrends.ru/images/Journals/2000-2009/2006/N10/3_Articles/002Larina2006_10.pdf

11. Педченко Н. С. Моніторинг фінансової конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості на регіональному рівні (на прикладі м'ясної промисловості) [Електронний ресурс] : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.04.01 “Фінанси, грошовий обіг і кредит” / Педченко Наталія Сергіївна. – Укр. акад. банк. справи. – Суми, 2004. – 19 с. – Режим доступу : <http://www.allbest.ru/>

12. Пелых С. Конкурентоспособность макро- и мезоуровней национальной экономики на основе самоорганизации / С. Пелых, М. Городко, И. Сидоров // Інновації в державному управлінні: система інтеграція освіти, науки, практики : матеріали наук.-практ.

конф. за міжнар. участю, Київ, 27 трав. 2011 р. : у 2 т. / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, С. В. Загороднюка. – Київ : НАДУ, 2011. – Т. 1. – С. 337–340.

13. Підвисоцький В. Г. Щодо визначення рейтингової оцінки конкурентоспроможності регіонів : метод. матеріали [Електронний ресурс] / В. Г. Підвисоцький. – Київ : Леста, 2008. – 64 с. – Режим доступу : http://regionet.org.ua/files/Regional_competitiveness_index_Charles_Mott_Foundation_2008_ua.pdf

14. Про Стратегію сталого розвитку “Україна – 2020” [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

15. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів 2014 [Електронний ресурс] / Київ. міжнар. ін-т соціології. – Режим доступу : <http://www.ier.com.ua/ua/projects?pid=4254>

16. Сенчагов К. В. Управление финансовой конкурентоспособностью региональной экономики [Электронный ресурс] : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.10 “Финансы, денежное обращение и кредит” / Сенчагов Константин Вячеславович. – С.-Петербург. гос. инж.-экон. ун-т. – Москва : РГБ, 2005. – 19 с. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/upravlenie-finansovoi-konkurentosposobnostyu-regionalnoi-ekonomiki>

17. Ускова Т. В. Оценка конкурентоспособности региональной экономики [Электронный ресурс] / Т. В. Ускова // Экономические и социальные перемены в регионе: факты, тенденции, прогноз. – Вып. 39. – Вологда : ВНКЦ ЦЭМИ РАН, 2007. – С. 39–48. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/otsenka-konkurentosposobnosti-regionalnoy-ekonomiki>

18. Чайникова Л. Н. Методологические и практические аспекты оценки конкурентоспособности региона [Электронный ресурс] : монография / Л. Н. Чайникова. – Тамбов : Изд-во Тамбов. гос. техн. ун-та, 2008. – 148 с. – Режим доступа : <http://www.tstu.ru/book/elib/pdf/2008/chainikova-a.pdf>

19. DONG Jinling. Research and Evaluation on Urban Financial Competitiveness: a Case Study of Jiangsu. [Електронний ресурс]: School of Economics, Xuzhou Institute of Technology, Xuzhou, Jiangsu, China, 221008. P. 1470–1475. – Режим доступу : <https://>

yandex.ua/search/?text=Research%20and%20Evaluation%20on%20Urban%20Financial%20Competitiveness%3A%20a%20Case%20Study%20of%20Jiangsu&lr=143&clid=2039341&site=www.seiof-bluemountain.com&wordforms=exact&mime=pdf

References

1. Bielian'kyj, P. Yu. (2005), *Konkurentnist' na transkordonnykh rynkakh* [Competitiveness in cross-border markets], In-t rehion. doslidzh. NAN Ukrainy, L'viv, Ukraine.

2. Bojchuk, P.G. (2008), "Providing financial competitiveness of the business in the region in terms of networking", Ph.D. Thesis, Economy and management of a national economy, Habarovskaja akademija jekonomiki i prava, Habarovsk, Russia, available at: <http://www.dissercat.com/content/obespechenie-finansovoi-konkurentosposobnosti-predprinimatelskogo-regiona-v-usloviyakh-setev> (Accessed 13 May 2017).

3. Bulakh, N. A. (2006), "Comparative analysis of methods for assessing regional competitiveness", *Kommunal'noe hozjajstvo gorodov: nauch.-tehn. sb.*, vol.70, pp. 263–268.

4. Het'man, D.O. (2016), "Analysis of financial indicators assess competitiveness rehioniv Ukrainy", *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*, vol. 1 (21), pp. 68–81.

5. Dehtiar'ova, I. O. (2012), *Konkurentospromozhnist' rehionu: stratehichni priorytety ta mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia: monohrafiia* [The competitiveness of the region: strategic priorities and mechanisms of governance: monograph], National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

6. Derzhavnyj standart Ukrainy, (2001), "Quality management systems. Requirements" (ISO 9001:2000, SDT), Derzhstandart Ukrainy, p. 25.

7. Fond "Efektyvne upravlinnia" Ukraina (2013), "Report on Competitiveness of Regions of Ukraine 2013", available at: http://www.feg.org.ua/uploadfiles/ckfinder/files/in_world/2013/ukraine_inthe_world_2013_ukr_web.pdf (Accessed 13 May 2017).

8. The National Bank of Ukraine (2015), Resolution of the National Bank of Ukraine "A comprehensive program of financial sector in Ukraine until 2020" from 18.06.2015 № 391, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15> (Accessed 13 May 2017).

9. Tkachuk, A. Tolkovanov, V. and Maiakovs'kyj, S. (2011), *Konkurentospromozhnist' terytorij : praktychnyj posibnyk* [Competitiveness areas: practical. guidances], Leh. Status, Kyiv, Ukraine.

10. Larina, N. I. (2006), "Clustering as a way of increasing the international competitiveness of the country and regions", *JeKO*, vol. 10, pp. 2–26. , available at: http://ecotrends.ru/images/Journals/2000-2009/2006/N10/3_Articles/002Larina2006_10.pdf (Accessed 13 May 2017).

11. Pedchenko N.S. (2004), "Monitoring financial competitiveness of the food industry at the regional level (for example, the meat industry)", Ph.D. Thesis, Finance, money circulation and credit, *Ukrains'ka akademiia bankivs'koi spravy*, Sumy, Ukraine, available at: <http://www.allbest.ru> (Accessed 13 May 2017).

12. Pelyh, S. (2011), "Competitiveness of the macro- and meso levels of the national economy on the basis of self-organization", *Innovatsii v derzhavnomu upravlinni: systemna intehtratsiia osvity, nauky, praktyky* [Innovation in public administration, system integration of education, science and practice], *Materialy nauk.-prakt. konf. za mizhnar. uchastiu*, [Proceedings of the scientific and practical conference with international participation], Kyiv, Ukraine, 27 May 2011, vol.1, pp. 337–340.

13. Pidvysots'kyj, V. H. (2008), *Schodo vyznachennia rejtynhovoi otsinky konkurentospromozhnosti rehioniv: metod. materialy* [As for the rating evaluation of regional competitiveness], Lesta, Kyiv, Ukraine.

14. President of Ukraine (2015) "Order of the President of Ukraine "On the Strategy for Sustainable Development "Ukraine – 2020" of 12.01.2015 № 5/2015, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (Accessed 13 May 2017).

15. Rejtynh investytsijnoi pryvablyvosti rehioniv 2014 [Rating investment attractiveness of regions 2014], Kyivs'kyj mizhnarodnyj instytut sotsiologii, available at: <http://www.ier.com.ua/ua/projects?pid=4254> (Accessed 13 May 2017).

16. Senchagov, K.V. (2005) "Financial Management of competitiveness of the regional economy", Ph.D. Thesis, Finance, money circulation and credit, S.-Peterb. gos. inzh.-jekon. un-t, Moskva, Russia, available at: <http://www.dissercat.com/content/upravlenie-fi->

nansovoi-konkurentosposobnostyu-regionalnoi-ekonomiki (Accessed 13 May 2017).

17. Uskova, T. V. (2007), “Assessment of competitiveness of the regional economy”, *Jekonomicheskie i social'nye peremeny v regione: fakty, tendencii, prognoz*, vol.39, pp. 39–48, available at: <http://cyberleninka.ru/article/n/otsenka-konkurentosposobnosti-regionalnoy-ekonomiki> (Accessed 13 May 2017).

18. Chajnikova, L. N. (2008), *Metodologicheskie i prakticheskie aspekty ocenki konkurentosposobnosti regiona : monografija* [Methodological and practical aspects of the region's competitiveness assessment: monograph], Izd-vo Tambov. gos. tehn. un-ta, Tambov, Russia, available at: <http://www.tstu.ru/book/elib/pdf/2008/chainikova-a.pdf> (Accessed 13 May 2017).

19. DONG Jinling (2008) “Research and Evaluation on Urban Financial Competitiveness: a Case Study of Jiangsu”, School of Economics, Xuzhou Institute of Technology, Xuzhou, Jiangsu, China, 221008, available at: <https://yandex.ua/search/?text=Research%20and%20Evaluation%20on%20Urban%20Financial%20Competitiveness%3A%20a%20Case%20Study%20of%20Jiangsu&lr=143&clid=2039341&site=www.seiofbluemountain.com&wordforms=exact&mime=pdf> (Accessed 13 May 2017).

Summary

Problem statement. Regional financial competitiveness (RFC) is supported by a system approach to the use of available, and attraction and retaining of new financial resources of a region which is a key factor of development of all the spheres, consequently becoming a subject of an increasingly intensive competition in the modern globalized world. The policy that supports such competitiveness requires an appropriate methodological foundation. At present, there are neither system theoretical methodological developments as to RFC issues, nor approved techniques for evaluation of RFC, thus making the problem of financial provision of regional development hard to solve.

An effective policy in the RFC sphere needs its scientifically substantiated theoretical and methodological framework, in the first place, that applied to RFC evaluation.

Recent publications analysis. Despite a wide range of scientific studies devoted to regional competitiveness and its evaluation, approaches to evaluating RFC have not been clearly determined yet.

It should be noted that certain international research efforts have been made in the field, in particular by such scholars as P. Boichuk, K. Senchagov, D. Jinling. In Ukraine, research of that kind has never been carried out, although under globalization the problems of RFC have come to the forefront due to the growing competition between states and regions for financial resources.

Analysis of the current scientific works in the fields of public administration and economics, related to evaluation of RFC, allows maintaining that the subject of evaluating RFC is still understudied.

The research objective is generalization of approaches, methods, and indicators as to evaluation of regional competitiveness, and on this basis, elaboration of a complex of indicators for evaluation of RFC.

The paper main body. Based on the analysis of the methods for evaluation of financial development of territories, applied by the World Bank, International Monetary Fund, and Global Economic Forum, and taking into account the author's research results on regional competitiveness evaluation and methods for evaluating financial competitiveness of a specific industry of a region, it is proposed to evaluate RFC by two main components, using the following indicators and indices:

1. Development of a regional financial system:

1) the extent of a regional financial infrastructure development (number of banking and non-banking financial institutions, investment funds, stock markets, and correlation of municipal and network financial institutions, and their assets);

2) accessibility of financial services and venture capital to citizens and companies (the amount of extended credits);

3) amount of employed budget resources (investment subventions, regional development funds, etc.);

4) amount of employed internal and external investment resources;

5) amount of employed grants;

6) amount of the population's money savings;

7) amount of regional entities' investment in other regions (countries).

2. *Efficiency of managing a regional financial system:*

8) regional governance bodies' activity as to attracting investment resources and directing financial flows to a region, including as part of investment programs;

9) regional governance bodies' activity in using grant mechanisms;

10) amount of state, regional, and local budget investment in a region's industries and spheres, including innovation projects;

11) ensuring public access to information about a region's financial state and its financial policy;

12) multilevel funding of regional development projects;

13) partner interaction of financial market entities in a region (activity of associations, self-regulated organizations and professional financial alliances);

14) regional financial structures and mechanisms for fulfillment of regional tasks.

Conclusions. Financial competitiveness is a key characteristic of a region's status in the modern globalized world. It is ensured by the impact of external and internal factors of different level and scale which complicates considerably its exploration and evaluation.

Taking into account the numerous approaches to evaluation of regional development and competitiveness, analyzed in the present paper, we consider that evaluation of RFC should be performed with application of a variety of approaches and methods, every individual element of a regional financial system requiring its specific approach and method that are most appropriate.

For evaluation of RFC, it is suggested to use a complex of indicators of two basic groups – those of regional financial system development, and efficiency of managing a regional financial system. *The prospects of further research* concern the development of mechanisms for improvement of regional financial competitiveness.